

פתרון בחינת הבגרות באזרחות

שתי יחידות לימוד

קיץ 2013

מספרי השאלון: 175,034204

מוגש על ידי:

רענן נוימרק וארז כסיף,

מורים לאזרחות ברשת בתי הספר של

יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מבין השאלות 1-2.

שאלה מספר 1

סעיף א'

זיהוי: סוג העבריינות הפלילית הבא לידי ביטוי בקטע הוא עבריינות אידיאולוגית.
הגדרה: כשמדובר בעבריינות אידיאולוגית העברייין פועל מתוך דבקות בהשקפת עולם חברתית, דתית או פוליטית ובד"כ גם מוכן לשלם מחיר אישי -- אפילו כבד -- כדי לממש פעילותו העבריינית.
ביסוס: על פי הקטע, הנוסעת פעלה לטענתה מתוך הכוונה למחות כנגד החוק שפוגע לטעמה בבעלי חיים. כלומר, היא פעלה מתוך מניע אידיאולוגי שבמקרה זה עניינו זכויות בעלי החיים.

סעיף ב'

זיהוי: זכות טבעית של הנוסעים שנפגעה היא הזכות לחיים ולשלמות הגוף.
הגדרה: מדובר בזכות הבסיסית ביותר, כתנאי למימושן של זכויות אחרות – טבעיות, חברתיות ופוליטיות. זכותו של האדם לחיות את חייו ללא חשש מפגיעה. המדינה הדמוקרטית עושה שימוש במנגנונים העומדים לרשותה כדי להגן על חייהם ושלמות גופם של הנתונים לשלטונה: הצבא, המשטרה ומנגנוני אכיפת החוק האחרים.
ביסוס: על פי הקטע, חלק מנוסעי מטוס חשו בהלה כיוון שחששו כי הכלב נגוע במחלה מזיקה, מחלה שיכולה לפגוע בגופם של בני האדם ואפילו להמיתם (כלבת, למשל). לכן הזכות לחיים ולשלמות הגוף היא הזכות של הנוסעים שנפגעה.

שאלה מספר 2

סעיף א'

זיהוי: סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בתפקידה של הספרייה הלאומית הוא: לאומיות אתנית.
הגדרה: כאשר התגבשותם של לאומים והגדרת הזהות הלאומית מבוססות על יסודות שאינם פרי בחירה כמו: היסטוריה, שפה ומוצא משותף, יותר מאשר על יסודות שהם פרי בחירה כמו: ערכים ואידיאולוגיה משותפת, הזהות של לאומים אלה נקראת לאומיות אתנית.
ביסוס מהקטע: הספרייה הלאומית של ישראל היא גוף ציבורי שתפקידו מוגדרים בחוק. התפקיד המרכזי של הספרייה הוא איסוף ושימור של מסמכים הקשורים למורשת העם היהודי ולמנהיגיו לאורך הדורות. הדבר נועד בעיקר לחיזוק הקשר בין העם היהודי למדינת ישראל.
הסבר במילים שלי: הספרייה הלאומית מתמקדת באיסוף ושימור מסמכים הקשורים להיסטוריה של עם ישראל. מסיבה זו רכשה הספרייה כתבי יד יהודיים עתיקים שהתגלו באפגניסטן. פעילות זו של הספרייה מבטאת לאומיות אתנית המדגישה את גיבוש הזהות הלאומית סביב ערכים שאינם פרי בחירה כגון היסטוריה ומוצא משותפים.

סעיף ב'

זיהוי: הזכות שאדם הפונה לספרייה ונעזר בשרותיה מממש היא הזכות לחופש המידע/ זכות הציבור לדעת.
הגדרה: זכות הציבור שתהיה לו נגישות למידע חיוני הנוגע לנבחרי הציבור ורשויות השלטון, כדי שיוכל לקבל החלטות בצורה שקולה.

ביסוס מהקטע: הספרייה הלאומית של ישראל מאפשרת לכל מי שמעוניין לעיין במסמכים הנמצאים ברשותה ובכלל זאת גם בכאלה העוסקים במוסדות המדינה, וזאת באמצעות אתר האינטרנט של הספרייה. **הסבר במילים שלי:** העובדה שהספרייה הלאומית של ישראל מאפשרת נגישות לכל אדם למסמכים העוסקים במוסדות המדינה ומצויים ברשותה מממשת את הזכות לחופש המידע/ זכות הציבור לדעת, כיוון שכך יכולים האזרחים להתעדכן על הנעשה בשלטון.

פרק שני

בפרק זה הנבחנים נדרשו לענות על ארבע שאלות:

שלוש מהשאלות 3-7

ואחת מהשאלות 8-9.

שאלה מספר 3

פלורליזם משמעותו הכרה בזכות קיומן הלגיטימית ואף הרצויה של דעות, עמדות וצורות חיים שונות. הוא בא לידי ביטוי במגוון תחומים: כלכלי, חברתי, פוליטי וכן הלאה. הוא מבטא את ערכי הליבה הדמוקרטיים -- חירות, שוויון – ונגזר מהם.

שאלה מספר 4

מבקר המדינה בישראל הוא גם הנציב לתלונות הציבור. במסגרת תפקידו מטפל הנציב בתלונות של אזרחים/תושבים ביחס להתנהלות גופי המנהל הציבורי בעניינם. הוא עוסק בתלונות הנוגעות לחוקיות פעולות מנגנוני המנהל, ליעילותן ולהיבטים של טוהר מידות.

שאלה מספר 5

להלן שני תנאים לקבלת אזרחות ישראלית: 1. מכוח השבות ומיום ההגעה לארץ. כל יהודי המגיע לישראל יקבל אזרחות ישראלית (ליהודי, בן/נכד של יהודי/ בן/ת זוג של יהודי); 2. מכוח הענקה: מדינת ישראל רשאית להעניק אזרחות ישראלית למי שהיא חפצה בכך בהתאם לקריטריונים שונים.

שאלה מספר 6

אחריות ממשלתית משותפת: אחריות ממשלתית פירושה שהממשלה כולה נושאת באחריות כלפי הפרלמנט לכל החלטות שקיבלה וביצעה כגוף אחד, וכן לכל מעשה של כל אחד מהשרים. השרים מקבלים עליהם את מרות (סמכות) הממשלה והחלטותיה, ואין הם יכולים לחלוק (לערער) על פעולות ראש הממשלה או על פעולות שרים אחרים, לאחר שהתקבלו בהצבעת רוב בממשלה. כאשר שר מתנגד להחלטת הממשלה, הוא יכול להישאר בממשלה ולהיאבק **בתוכה** נגד ההחלטה שהתקבלה, אך הוא אינו רשאי לצאת בפומבי כנגד החלטת ממשלה שהתקבלה בהכרעת רוב. אם השר מעוניין לצאת בפומבי נגד החלטת הממשלה עליו **להתפטר** ממנה. שר שהצביע בכנסת נגד החלטות הממשלה יחשב כמי שהתפטר מהממשלה. כלומר, השרים, וכן ח"כ השייכים לסיעות השרים בכנסת, חייבים להצביע בעד החלטות הממשלה.

שאלה מספר 7

המושג אפליה פסולה מתייחס למדיניות או לפעולה שנעשית בידי המדינה ושיש בה יסוד בלתי מוצדק של פגיעה בשוויון, כלומר: הפעלת יחס שונה לשווים מסיבות לא לגיטימיות.

שאלה מספר 8

ניתן לטפל בדמוקרטיה משתי נקודות מבט עיקריות: פעם אחת מבחינת כללי המשחק המאפיינים אותה -- זו הדמוקרטיה הפורמאלית (כשיטת ממשל) -- ופעם אחת מבחינת הערכים/המטרות העומדים במרכזה ושאותם היא מבקשת לממש או להגן עליהם: זוהי הדמוקרטיה המהותית. הכוונה, בין השאר, לערכי החירות, השוויון, זכויות הפרט וזכויות המיעוט שכולם מהווים ביטוי לרעיון האמנה החברתית ולרעיון כבוד האדם.

הכרזת העצמאות נותנת ביטוי למובן המהותי של הדמוקרטיה בעובדה שנקבע בה כי ערכי היסוד של המדינה יהיו ערכי החירות (דת, מצפון, לשון, חינוך, תרבות) והשוויון (ללא הבדל דת, גזע ולאום), בהכרזה מופיעה גם התחייבות לעריכת בחירות לאסיפה מכוננת כביטוי לרעיון האמנה החברתית, כמו גם הכרה בזכויות האזרחיות המלאות של בני המיעוט הערבי.

שאלה מספר 9

עקרון הפרדת הרשויות עניינו ביזור (פיזור/חלוקת) העוצמה השלטונית בין שלוש רשויות -- מחוקקת, מבצעת, שופטת -- במטרה למנוע עוצמת יתר הנתונה בידי רשות אחת. ההנחה כאן שאם לא תחולק העוצמה השלטונית בין כמה רשויות, יפגע השלטון בזכויות טבעיות ואחרות והרי מטרתו של המשטר הדמוקרטי היא להגן על זכויות. מכאן הצורך בהפרדת רשויות. לכל אחת מהרשויות תפקיד ספציפי -- חיקוק, ביצוע מדיניות, שיפוט -- וכל אחת מפקחת על האחרות ובולמת אותה במידת הצורך. ההפרדה בין הרשויות אינה מוחלטת, שכן הפרדת מוחלטת הייתה 'תוקעת' את המנגנון כולו. זו משמעות המושג 'איזונים ובלמים' המשקף אי הפרדה כתחליף למושג הפרדת רשויות.

שאלתה היא שאלה שמפנה חבר כנסת -- איש הרשות המחוקקת -- אל שר הנמנה על הרשות המבצעת, כאמצעי פיקוח/ביקורת נוסף הנתון בידי חברי הכנסת על הממשלה. מכאן תרומתה לקיום עקרון הפרדת הרשויות בישראל: חברי הרשות המחוקקת מפקחים על חברי הרשות המבצעת ובולמים אותם במידת הצורך. בעקרון השאלתה נועדה לספק לשואל מידע וכך מחייב את הממשלה לנהוג בשקיפות המקלה את הפיקוח עליה. לעתים מזומנות השאלתה נשאלת בנושא שהוא לא נוח לממשלה, כאמצעי נוסף של ביקורת.

פרק שלישי

הנבחרים נדרשו לענות על שתיים מבין השאלות 10-12.

שאלה מספר 10

עיקרון שלטון העם: עיקרון שלטון העם פירושו שהעם הוא הריבון ומקור הסמכות במדינה, והוא בוחר נציגים השולטים בשמו ולמענו.

כיצד עיקרון שלטון העם בא לידי ביטוי בקטע: הכותבת מציינת שהיא הקפידה להצביע בכל מערכת בחירות שנערכה במדינת ישראל, מיום שהגיעה לגיל שהיה ביכולתה לממש זכות זו. הכותבת הצביעה עבור מפלגה שתקדם את הערכים בהם היא מאמינה: הפרדת דת ומדינה והימנעות מעיסוק בנושאים דתיים במרחב הציבורי. היא מקווה שהמפלגה תקדם נושאים כגון תחבורה ציבורית בשבת ונישואין אזרחיים.

שאלה מספר 11

הסדר הסטטוס קוו בישראל: בעקבות חילוקי דעות בין דתיים לחילוניים ביחס לאופייה היהודי של המדינה ומעמד הדת היהודית במדינה, הושג בשנת 1947, ערב הקמת המדינה, הסדר בין מפלגות הפועלים והמפלגות הדתיות והחרדיות הידוע בשם סטטוס-קוו (מצב הדברים הקיים). על פי הסדר זה מעמד הדת במדינת ישראל יוסדר על פי המתכונת שהייתה קיימת בישוב בארץ ישראל בתקופת המנדט.

הסדר הסטטוס-קוו מבוסס על כך שהקבוצות היהודיות השונות במדינה מכירות בצורך למצוא דרך לחיות יחד, למרות חילוקי הדעות בנושאי יחסי דת ומדינה. הסדר זה נועד להסדיר עניינים עקרוניים ולקבוע "כללי משחק", אך אין בו פתרון לנושאים השנויים במחלוקת. הסדר הסטטוס-קוו מאפשר לכל הקבוצות במדינה להמשיך לחיות יחד למרות חילוקי הדעות בנושאי דת ומדינה.

בסטטוס-קוו נקבעו הסדרים בארבעה נושאים:

- שמירת כשרות במוסדות ציבור (כמו: משרדי הממשלה, צה"ל).
- שמירת שבת במקומות ציבוריים (איסור תחבורה ציבורית בשבת).
- שמירת המעמד האוטונומי לחינוך הדתי.
- מתן זכות בלעדית לבתי הדין הרבניים לעסוק בענייני נישואין וגירושין.

עמדתה של כותבת הקטע בנוגע להסדר הסטטוס-קוו: כותבת הקטע מתנגדת להסדר הסטטוס-קוו כיוון שהיא תומכת בתחבורה ציבורית בשבת ובנישואים אזרחיים וזאת בניגוד להסכמות שהושגו בהסכם לפיהן תיאסר תחבורה ציבורית בשבת ובתי הדין הרבניים יהנו מזכות בלעדית לעסוק בענייני נישואין וגירושין.

שאלה מספר 12

גישת מדינה דתית-לאומית בנוגע לאופייה הרצוי של מדינת ישראל: הגישה הדתית הלאומית רואה כשאיפה אידיאלית את קיומה של המדינה כמדינת התורה, אך היא אינה שואפת להגשים עקרון זה הלכה למעשה (בפועל). לפי גישה זו הקמת המדינה היא ראשית הגאולה.

הגישה הדתית-לאומית רואה מקום מרכזי להלכה היהודית בחיים הציבוריים: שמירת שבת בציבור (בפרהסייה), שמירת כשרות במקומות ציבור ובצבא ונישואין וגירושין על-פי ההלכה. לדעת גישה זו חשוב שהחקיקה והפסיקה במדינה יתבססו על המשפט העברי. גישה זו היא גישה ציונית ודמוקרטית.

העמדה בקטע התומכת בגישת מדינה דתית לאומית: בקטע מציינת הכותבת ששכניה הצביעו עבור מפלגה שקבעה במצעה את לימוד התורה, השרות הצבאי ושמירת המצוות כערכים החשובים ביותר. השכנים מקווים שמפלגה זו תבטיח כי חוק איסור גידול חזיר יישאר במתכונתו הנוכחית התואמת את ערכי

היהדות. מאפיינים אלו מבטאים את הגישה הדתית לאומית הרואה בשמירת מצוות הדת במרחב הציבורי ואת השרות בצה"ל כערכיה העיקריים.

פרק רביעי

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מבין השאלות 16-19.

שאלה מספר 16

זיהוי: הסמכות שבשמה פעל נשיא המדינה היא **הסמכות לקצוב את עונשו של אסיר**.
הגדרה: לנשיא המדינה שמורה הסמכות, על פי חוק, לחון אסירים או לקצוב (לקצר) את עונשם. סמכות המוקנית לו על פי חוק והמחייבת על פי חוק את הסכמת שר המשפטים (חתימת קיום).
ביסוס מהקטע: בקטע קצב הנשיא את עונשה של אישה והמיר את עונש המאסר בעבודות שירות.

שאלה מספר 17

זיהוי: זכות של העובדים שנפגעה היא הזכות להליך משפטי הוגן.
הגדרה: הזכות להליך משפטי הוגן נועדה להבטיח שהפגיעה באדם בתהליך העמדתו לדין תעשה אך ורק בהתאם לחוק. שורה של נהלים שנקבעו בחוק נועד להשיג מטרה זו וביניהם: ניהול המשפט בדלתיים פתוחות (חוץ ממקרים חריגים); הזכות להגנה משפטית; הזכות להישפט בפני שופטים בלתי תלויים; קיום חיפוש בכפוף לצו החתום ע"י שופט בלבד; הגבלת מעצר של חשוד ל-24 שעות והארכתו לפרק זמן מוגבל רק בכפוף לצו של שופט; זכותו של אדם לדעת במה הוא חשוד/מואשם כדי שיוכל להגן על עצמו ולא יפליל את עצמו; זכותו של כל אדם להגנה משפטית מהשלב המוקדם ביותר של ההליך שנקט נגדו.
ביסוס: על פי המתואר בקטע, העובדים טענו כי הפעולה שביצעה המשטרה -- עיון בדואר האלקטרוני שלהם -- נעשתה בלא ידיעתם ולכן, ככתוב בקטע, לא יכולים היו לפנות לקבלת סיוע משפטי. כאמור לעיל, הזכות להליך הוגן מאפשרת לכל מי שחושד בביצוע עבירה (פלילית), ליהנות מהגנה משפטית מהשלב המוקדם ביותר של ההליך המופעל נגדו. במקרה זה מדובר בחקירה משטרתית. על פי המתואר בקטע, המשטרה החלה בחקירה מבלי להודיע על כך לעובדים החשודים בהדלפה. מכאן תובן הפגיעה בזכותם להליך משפטי הוגן.

אפשרות נוספת

זיהוי: הזכות של העובדים שנפגעה לטענתם היא **הזכות לפרטיות**.
הגדרה: הזכות של אדם לחיות בלי חשיפה/ חדירה לחייו, שלא ברשותו.
ביסוס מהקטע: הנהלה של אחת האוניברסיטאות בארצות-הברית חקרה חשד להעתקה. בזמן החקירה פורסם המקרה בתקשורת. הנהלת האוניברסיטה ביקשה לחקור את מקור ההדלפה ולצורך כך עיינה המשטרה בדואר האלקטרוני של עובדי האוניברסיטה שהיו חשודים בהדלפת החקירה לתקשורת, וזאת ללא ידיעתם.
הסבר במילים שלי: העובדה שהמשטרה עיינה בדואר האלקטרוני של העובדים מבלי שהם היו מודעים לכך פגעה בזכותם לפרטיות.

שאלה מספר 18

זיהוי: הזכות שעליה ביקשה להגן האקדמיה האמריקנית לקולנוע היא **הזכות לקניין רוחני/ זכויות יוצרים**.

הגדרה: כל יצירה שאדם יוצר היא קניינו ואין להשתמש בה או לשנות אותה ללא רשותו.

ביסוס מהקטע: עיריית חיפה החליטה לערוך תחרות סרטים בנושא איכות הסביבה בשם "האוסקר הירוק". האקדמיה האמריקנית לקולנוע פנתה לעיריית חיפה ודרשה לשנות את שם התחרות בטענה שהביטוי "אוסקר" הוא סימן מסחרי שלה.

הסבר במילים שלי: עיריית חיפה עשתה שימוש בביטוי "אוסקר" שהוא סימן רשום וסמל מסחרי של האקדמיה האמריקנית לקולנוע ללא קבלת היתר מפורש ובכך פגעה בזכות לקניין חומרי/ זכויות יוצרים של המוסד האמריקני.

שאלה מספר 19

לדעתי, יש לחייב בחוק כל הורה לחסן את ילדיו מפני מחלות מדבקות, גם את אותם הורים המתנגדים לכך. אני מבסס טענה זו על שני נימוקים עיקריים:

ראשית, בהתאם לרעיון האמנה החברתית המדינה הוקמה בידי בני האדם כדי למנוע מצב של אנרכיה ואיש הישר בעיניו יעשה. בהיעדר סמכות כפייה מדינתית רשאי כל אדם לפעול כראות עיניו, אך משהוקמה המדינה יש לפעול לטובת האזרחים כולם. כיוון שמחלות מדבקות מסכנות חיים וזכות זו היא זכות יסוד מהותית יש לחייב גם את המתנגדים לחיסון לקבל אותו.

שנית, אני רואה את הזכות לטיפול רפואי כערך עליון שעל המדינה לממש. במה חטאו ילדים רכים שעליהם לחלות וחס וחלילה לסכן את חיים, בשל העובדה שהוריהם מסרבים להעניק להם טיפול רפואי? אם ההורים מתעקשים למנוע מילדיהם את האפשרות לחיות בגוף בריא ושלם זכותה של המדינה לאכוף את החיסונים בכוח החוק.